

Veebipõhine andmebaas „Eestiainelised materjalid välisarhiivides“

Kersti Lust

Rahvusarhiiv

1. Andmebaasi eesmärk.

Andmebaasi eesmärk on hõlbustada eesti ajaloo seisukohalt väärtuslikke Eesti ja selle maa rahvaga seonduvate kogude kasutamist nii teadustöös kui perekonna- või kohaloolises uurimistöös.

Esiteks aitab andmebaas muuta informatsiooni välisarhiivide eestiaineliste materjalide kohta kättesaadavaks ilma, et arhivaali olemasolu kohta teabe saamiseks pruugiks uurijal sõita piiritagusesse arhiivi. Teiseks, elektroonne otsing võtab oluliselt vähem aega kui paberkandjal nimistute läbitöötamine. Kolmandaks, ja see kehtib vaid Läti Riikliku Ajalooarhiivi (<http://www.arhivi.lv/index.php?&16>) kohta, on püütud märkuste lahtris täpsemalt avada säiliku sisu. Neljandaks on Läti Riikliku Ajalooarhiivi (edaspidi LVVA) säilikute pealkirjad toodud eesti keeles. See säästab otsimisel aega: neljas eri keeles otsimise asemel piisab otsisõna sisestamisest otsinguvormi ühes keeles; ühtlasi aitab see üle ka võimalikust keelebarjäärist, sest läti keele oskus on Eestis vähe levinud.

2. Miks leidub *Estica*'t Läti ja Vene arhiivides?

Vastus sellele küsimusele sisaldab endas ka vastust küsimusele, mille kohta sealt teavet leiab. Lätis asub *Estica*'t peaausjalikult seetõttu, et Lõuna-Eesti kuulus üheskoos Põhja-Lätiga 17. sajandist kuni 1917. aastani Liivimaa kubermangu, mille keskus paiknes Riias. Mitmeid fonde on üritatud hiljem territoriaalsel põhimõttel Läti ja Eesti Ajalooarhiivi vahel jagada. Mõned vägagi huvipakkuvad fondid asuvad siiani peaaegu tervikuna Riias. Siinkohal nimetaksin Liivimaa Evangeeliumi Luteriusu Kiriku (ülem)Konsistooriumi, Liivimaa Kroonupalati, Liivimaa Õuekohtu ja Liivimaa rüütelkonna fonde. Märksa tagasihoidlikumal hulgal on aineid Lätis või praeguste riigipiiride järgi Läti alale jäävates piirkondades elanud, õppinud või töötanud eestlaste ja eestimaalaste kohta.

Venemaa arhiivides leidub *Estica*'t seepärast, et 1) Eesti ala kuulus paar sajandit Vene impeeriumisse (1710-1918) ja meid valitseti selle riigi pealinnast (keskasutuste arhiivid); 2)

eestlasi elas, eriti 19. sajandi lõpus hoogustunud väljarändamise tõttu, arvukalt Venemaa eri paigus, iseäranis palju oli neid Peterburi linnas ja kubermangus; 3) osa Eesti praegusest territooriumist kuulus Vene kubermangude koosseisu (nt Narva).

3. Arhiivid.

Andmebaas sisaldab teavet nelja Peterburi, kolme Moskva, kahe Pihkva ja ühe Läti arhiivi kohta.

Andmebaas hõlmab ainult Venemaa ja Läti arhiive, kuna neis pole siiani elektroonilist arhiiviinfosüsteemi ega häid materjaliülevaateid; samuti on võimalik huviliste ring laiem. Andmebaasist saab teavet arhivaalide kohta 16. sajandist kuni 1918. aastani (üksikud erandid ka hilisemast ajast), mis käsitlevad Eestit ja siinset elanikkonda sõltumata rahvuslikust kuuluvusest; vähemal määral ka väljaspool Eesti etnilist asuala elanud ja töötanud eestlasi.

Kui suurt osa ülalmainitud kümne arhiivi Eesti-ainelisest materjalist andmebaas kirjeldab? Praegu sisaldab see umbes 35 000 toimiku kirjet, neist pooled on LVVA ja pooled Venemaa arhiivide materjalide kohta.

LVVA puhul peaks andmebaas katma kusagil 40% kõigist Eesti-ainelistest materjalidest ja tööd ei ole kavas suuremas mahus jätkata. Venemaa arhiivid on kirjeldatud erinevas ulatuses. Pihkva arhiivid on kirjeldatud üsna ammendavalt, samuti Peterburi Riikliku Ajaloo Keskarhiivi kogud. Venemaa Riikliku Ajalooarhiivi puhul on kõnealune näitaja umbes pool. Moskva arhiivides seisab suurem osa tööst aga alles ees. Kiiremat edasiliikumist takistavad Venemaal materjalide suur hulk ja laialipillutus, raskendatud juurdepääs nimistutele ja dokumentidele. Hetkel on töö peatunud rahapuuduse tõttu. Rahvuskaaslaste projekti jätkumise korral loodame siiski Venemaa osa tõhusalt täiendada.

Mida andmebaasis pole? Läti materjalidest ei ole andmebaasi kaasatud meetrikaraamatuid, hingeloendid ja 1897. aasta rahvaloenduse materjale, millele on loodud veebipõhine juurdepääs: <http://www.lvva-raduraksti.lv/en.html>

Samuti puuduvad kirjed Venemaa kubermangude luteriusu koguduste meetrikaraamatute kohta (Peterburis asunud Evangeeliumi Luteriusu Üldkonsistoriumi fondist), mis on digitaalsel kujul kättesaadavad aadressil:

<http://pilot.familysearch.org/recordsearch/start.html#w=;p=2;c=1469151;t=browsable>

4. Otsisüsteem.

Kuidas otsida? Otsingut saab teostada kas eesti (Läti arhiivid) või vene keeles (Venemaa arhiivid). Andmebaasist teabe saamiseks on kaks võimalust: lihtotsing ja detailotsing.

Lihtotsingu vormil on otsisõnade sisestamiseks vaid üks lahter. Lihtotsing arvestab kahel erineval väljal (pealkiri ja märkused) oleva teabega. Detailotsinguga saab teavet otsida täpsemate tingimuste alusel.

Arhivaalide kohta käivaid andmeid saab otsida näiteks nende pealkirjade järgi. Selle otsingu korral võib sisestada suvalisi sõnu või nimesid. Näiteks võib katsetada kas mõne perekonnanime, tuttava linna, mõisa või küla nimega või mõne dokumendi laadi tähistava märksõnaga, nagu näiteks kaart, kirjavahetus, protokollid jne.

Fondi otsingu kaudu saab leida asutusi või isikuid, kelle dokumente ehk arhivaale arhiivis hoitakse. Kõige kasulikum on see otsing siis, kui on teada, milline varem tegutsenud asutus teid huvitava küsimusega tegeles.

5. Ligipääs arhivaalidele.

Informatsiooni arhiivi asukoha, lahtiolekuaegade ja kasutamistingimuste kohta leiab mõningal määral arhiivide kodulehekülgedelt. Andmebaasist ja Rahvusarhiivi kodulehelt leiab viite Venemaa arhiivide koondportaalile <http://www.rusarchives.ru/>, kust saab liikuda edasi arhiivide kodulehtedele.

LVVAs saab materjali kasutada kohapeal lugemissaalis; eelnevalt on vajalik kirjutada isiklik avaldus direktori nimele. Säilikud tuuakse välja kolme päeva jooksul (mugavuse mõttes võib kirja teel või telefonitsi ette tellida) ja korraga on lubatud tellida kuni 10 säilikut (lehekülgedes mõõdetuna kuni 1000 lehekülge). Keerulisem on lugu Riia magistraadi fondis leiduva ainese kättesaamisega, kuna teisest hoonest kohaletoomine võib kauem aega võtta.

Hoopis keerulisem on lugu Venemaa arhiividega. Reeglid ja veelgi suuremal määral tegelikud tingimused erinevad arhiiviti. Kodulehtedega tutvumine siin üldjuhul ei aita. See, kui palju säilikuid võib korraga tellida, kaua nende väljatoomine aega võtab jms selgub kohapeal või siis tasub kuulata varem käinute kogemusi. Enamasti nõuavad arhiivid soovituskirja (*otnošenie*)

lähetavalt asutuselt. Peterburi Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis piisab ka isiklikust avaldusest. Kirjas tuleb täpselt näidata töö eesmärk ja teema; viimane on soovitatav sõnastada laialt, et hiljem arhivaalide tellimisel ei tekiks küsimusi, kas tellitav ikka käib teema kohta. Korraga on lubatud tellida Peterburi Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis üks või kolm säilikut, sõltuvalt sellest, kas lugejal on ette näidata *otnošenie* või mitte; Venemaa Riiklikus Ajalooarhiivis kuni viis. Oodata tuleb kuni kolm päeva. Väga oluline on see, et tellimisleht oleks korrektselt täidetud. Näiteks märkides valesti säiliku dateeringu, võib juhtuda, et seda välja ei tooda. Venemaa Riiklikus Ajalooarhiivis kehtis varemalt ka kord, et sama säilikut ei saa üks ja seesama lugeja kuue kuu jooksul kasutada rohkem kui üks kord. Mõistagi on alati võimalikud n.ö isiklikud kokkulepped.

Meeles tasub pidada ka seda, et Venemaa maastaape arvestades kipub lugejaid olema rohkem, kui lugemissaalides kohti, mistõttu ei ole harvad juhud, kui tekivad arhiivide uste taha järjekorrad, seda eriti juulis.